

Handleiding voor het voeren van een kritisch reflexief gesprek met collega's over pedagogische opvattingen

De juiste vragen met de juiste mensen

PROSENSE

Helma de Keijzer & Ritie van Rooijen

EEN KRITISCH REFLEXIEF GESPREK MET COLLEGA'S OVER JE PEDAGOGISCHE OPVATTINGEN

WAAROM een kritisch reflexief gesprek over pedagogisch handelen?

Passend onderwijs vraagt van ons als leerkrachten dat we kunnen omgaan met een grotere diversiteit in onze klas. We spelen dagelijks in op de verschillende leer-, ontwikkelings- en onderwijsbehoeften van onze leerlingen. Wij willen zoveel mogelijk kinderen passend en thuisnabij onderwijs bieden en ze ondersteunen in hun eigen ontwikkeling. Dat vraagt van ons dat we steeds keuzes moeten maken en moeten beoordelen wat het beste is om te doen. Soms gaat dat vanzelf en soms zijn er momenten dat we niet precies weten hoe te handelen.

Door het delen, onderzoeken van eigen opvattingen en verdiepen van deze ervaringen met collega's, kan onze pedagogische sensitiviteit en ons pedagogisch handelen verder ontwikkelen. Ten slotte willen we allemaal dat het kind een fijne tijd heeft op school, zijn talenten kan ontdekken en kan uitkijken naar een toekomst die passend is. Het onderzoekend, verdiepend, bevragend in gesprek zijn met je collega's over de opvattingen van waaruit we werken en leven verdiept het pedagogisch handelen. En het ondersteunt je in de dagelijkse praktijk waarin er veel op de schouders van ons als leerkrachten ligt.

WAARTOE een kritisch reflexief gesprek over pedagogisch handelen?

Om vanuit praktijkervaringen te ontdekken welke onderliggende opvattingen leidend zijn voor het pedagogisch handelen in je onderwijspraktijk. Dit is mogelijk door eigen opvattingen in het perspectief te plaatsen van anderen. Op deze manier kan er een proces van samen leren en onderzoeken plaats vinden over wat goed pedagogisch handelen is. Het helpt je om te begrijpen waarom jij vanuit bepaalde opvattingen de dingen doet zoals je ze doet, je pedagogisch handelen vormgeeft, keuzes maakt en perspectieven kiest en waarom je je afvraagt of je de juiste keuzes maakt en of het de juiste keuzes zijn.

Het op zoek gaan naar de opvattingen van waaruit je collega's handelen, helpt je bijvoorbeeld om te begrijpen waarom je collega kiest voor een bepaalde aanpak, waarom een collega dit als een lastige situatie ervaart, of

waarom je collega tijd besteed aan de verzorging van lesmateriaal.

WAT is een kritisch reflexief gesprek over pedagogisch handelen?

Een gesprek tussen professionals over hun handelen in de praktijk waarbij men reflecteert op de keuzen/(morele) beslissingen/afwegingen en die van collega's, samen met die collega's. Een kritisch reflexief gesprek zoekt niet naar oplossingen maar gaat op zoek naar de aannames, de eigen opvattingen, de mentale modellen, de overtuigingen van waaruit we werken en leven, die we allemaal hebben en ten grondslag liggen aan ons pedagogisch handelen en de keuzes die we daarbij maken.

In een kritische, reflexieve dialoog gaat het erom een argumentatie, een redenering te begrijpen, te beoordelen en eventueel te corrigeren of te verbeteren. In een kritische, reflexieve dialoog gaat het er niet om relevante gedachten te verzwijgen noch om van de ander te winnen. Het gaat erom samen, met wederzijds respect en vertrouwen, een redenering, een gedachte, een veronderstelling van verschillende kanten te bekijken, ook om de zaak zelf recht te doen.

HOE voer je een kritisch reflexief gesprek over pedagogisch handelen?

Duur en aantal deelnemers: De duur van het kritisch reflexieve gesprek is circa 1,5 uur bij een kleine groep deelnemers (ca. 4) en circa 2- 2,5 uur als de groep groter is, met een maximum van 10.

Begeleiding: Dialoog is in essentie een gesprek tussen gelijken, dus geen hiërarchische verhoudingen. Noodzakelijk voor het voeren van de kritisch reflexieve dialoog is dat je uitgenodigd en uitgedaagd wordt om je opvattingen in te brengen en daarin ondersteund wordt door een gespreksleider. De gespreksleider is ook deelnemer. Na een bepaalde periode van opgedane ervaringen in het voeren van de kritisch reflexieve dialoog kun je zelf ook rol van gespreksleider vervullen.

Het onderwerp: Een kritisch reflexief gesprek kan beginnen met elk onderwerp dat je interessant vindt. In een kritisch reflexief gesprek wordt een thema (ervaring, onderwerp, casus, vraag) aangeleverd als vraag bij het thema. De inbrenger van het thema is geen probleemhouder, maar iemand die zijn overwegingen rondom het thema ter beschikking stelt voor nader en gezamenlijk onderzoek.

- ✚ onjuiste redeneringen zichtbaar gemaakt worden

Algemene spelregels voor kritisch reflexief gesprek:

- ✚ Creëer een sfeer van vertrouwen
- ✚ Toon de bereidheid tot leren en veranderen
- ✚ Stel vragen in plaats van de eigen opvatting in te brengen.
- ✚ Wees alert op en bewust van je eigen opvattingen als je een vraag stelt of reageert.
- ✚ Heb aandacht voor de vraag, verken deze vanuit verschillende perspectieven en zoek niet naar een oplossing.
- ✚ Luister naar WAT iemand zegt en niet naar wie en hoe het gezegd wordt.
- ✚ Luister ook naar jezelf, naar de eigen gedachten en gevoelens die worden opgewekt door de dialoog.
- ✚ Spreek uit wat je denkt en wees uitnodigend naar de ander om tegenargumenten te geven
- ✚ Stel vragen die ingaan op de opvatting achter het pedagogisch handelen of ingebracht thema, waarbij er analyse kan plaatsvinden op:
  - ❖ Persoonlijke drijfveren (doelen die je wilt bereiken voor kinderen)
  - ❖ emotionele, politieke aspecten (macht en diverse andere belangen)
  - ❖ en morele facetten(wat het juiste is om te doen)
- ✚ Bevraag steeds kritischer het oordeel van achterliggende opvattingen van jezelf en van anderen

Rol en verantwoordelijkheden van de gespreksleider:

De gespreksleider ondersteunt het proces van bewustwording van onderliggende opvattingen, draagt zorg dat er voor iedere deelnemer aandacht en spreektijd is, en is verantwoordelijk voor het verloop van het gesprek waarbij ruimte is voor:

- ✚ het delen van gevoelens,
- ✚ uitspreken van argumenten,
- ✚ geven van constructieve kritiek,
- ✚ kritische vragen gesteld kunnen worden,
- ✚ de zienswijzen van ieder verwoord en denkbelden onderzocht worden,

Rol en verantwoordelijkheid van alle

deelnemers: Iedere deelnemer heeft oog voor de spelregels, hanteert deze en geeft aan als de spelregels niet worden toegepast.

Stappen voor het voeren van een kritisch reflexief gesprek over pedagogisch handelen in een groep met 4 deelnemers.

10 minuten - Stap 1: Kiezen van het thema

Deelnemers brengen een thema (ervaring, onderwerp, casus, vraag) gerelateerd aan pedagogisch handelen in. Dat doen zij door de volgende vraag voor zichzelf te beantwoorden en te delen met de deelnemers: *Wat houdt je bezig als leerkracht wat betreft jouw pedagogisch handelen?*

De groep kiest over welke thema in gesprek gegaan wordt. Hiervoor deelt iedere deelnemer zijn/haar antwoord op de volgende vraag: *welk thema is voor mij de moeite waard om verder te verdiepen en om welke reden?*

Vervolgens wordt door de groep een keuze gemaakt voor het thema voor verder onderzoek.

15 minuten - Stap 2: Verkennen van elkaars opvattingen

Iedere deelnemer geeft antwoord op de vraag: *Hoe zou ik (pedagogisch) handelen in deze situatie en wat zijn daarin mijn beweegredenen?*

Gedurende deze verkenning zal door de deelnemers op een flap geschreven worden welke opvattingen met betrekking tot het pedagogisch handelen zij horen.

30 minuten - Stap 3: In gesprek over elkaars opvattingen

NB. Bij een grotere groep (tussen 4- 10) is het raadzaam om de vragen in subgroepen te bespreken en plenair terug te koppelen met ondersteuning van kernwoorden op flappen vanuit de subgroepen. De flappen uit stap 2 worden opgehangen. Men loopt er langs en noteert voor zichzelf vragen die straks gesteld kunnen worden om de opvattingen diepgaander te onderzoeken.

De deelnemers gaan daarna in gesprek over de opvattingen, standpunten en ideeën, een mogelijke aanpak, de mogelijke dilemma's, knelpunten, de uitkomst etc. En doen dit door 5x dezelfde vraag te stellen die begint met **WAT, WAAROM, WAARTOE en HOE**, om de antwoorden te verdiepen en te onderzoeken en onderliggende opvattingen te expliciteren¹.

Voorbeeld:

Thema: geef je een leerling wel of niet individuele aandacht tijdens de groepsinstructie?

Mogelijke vragen, met mogelijk antwoord:
Wat is dat aandacht? Luisteren naar het kind
Wat is dat luisteren naar het kind? Willen horen en begrijpen wat het kind zegt
Wat is dat horen en begrijpt enz.

Waarom geef je wel of geen aandacht? Dat is afhankelijk van de situatie en in welke vorm het kind aandacht vraag
Waarom geef je de situatie daar een rol in? /
Waarom geef je de vorm van de aandacht daar een rol in?

Waar toe dient (wat bereik je met het) wel of geen aandacht geven? Heeft te maken met de afspraken die er zijn als er groepsinstructie gegeven wordt.
Waar toe dienen afspraken tijdens de groepsinstructie? Enz.

Hoe beoordeel je of je een kind wel of geen aandacht geeft? Door na te gaan om welke kind het gaat en wat de behoefte is van een kind.
Hoe beoordeel je de behoefte van een kind?

Wat heb ik ontdekt na het gesprek over elkaars opvattingen?

Wat is de betekenis van de ontdekking ten aanzien van mijn opvatting?

Wat betekent dat voor mijn pedagogisch handelen?

10 minuten - Stap 5 Reflectie op de kritisch reflexieve dialoog

Deelnemers gaan met elkaar in gesprek over de kritisch reflexieve dialoog als hulpmiddel bij het verkennen, verdiepen en onderzoeken van de eigen en elkaars onderliggende opvattingen van het pedagogisch handelen. De volgende vragen staan daarbij centraal:

Wat heeft dit gesprek aan het licht gebracht?

Welke onderwerpen willen we meenemen naar het volgende gesprek?

Welke vragen zijn de moeite waard voor nader onderzoek?

Welke vragen bij de stappen zijn behulpzaam en welke vragen wil je toevoegen?

20 minuten - Stap 4: Terug naar het thema

Nadat alle opvattingen gehoord en bevraagd zijn wordt de relatie gelegd met het thema uit stap 1. Iedere deelnemer krijgt de gelegenheid om de volgende zinnen aan te vullen en deze te delen met de andere deelnemers:

¹ Gebaseerd op Kessels, J., Boers, E., & Mostert, P. (2008). *Vrije ruimte praktijkboek, Filosoferen in organisaties* Amsterdam: Boom.